

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการให้ความหมาย ประสบการณ์ กระบวนการเรียนรู้และการสืบทอด และแนวทางในการดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง” ของชุมชนอำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การเลือกพื้นที่ในการศึกษา
2. การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
3. การรวบรวมข้อมูล
4. การตรวจสอบข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น “เพลงโหงฟาง” เป็นภูมิปัญญาที่ใช้ในอาชีพเกษตรกรรม ผู้วิจัยจึงคัดเลือกชุมชนที่ศึกษาในพื้นที่อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เนื่องจากพบว่ามี การประกอบอาชีพเกษตรกรรมโดยเฉพาะการทำนามากที่สุด ส่วนอำเภออื่น ๆ พบว่า มีการประกอบอาชีพทำนายน้อยมาก (สำนักงานสถิติจังหวัดตราด, 2549) และมีคุณลักษณะสอดคล้องกับเรื่องที่ทำ การวิจัยดังนี้

1. เป็นชุมชนที่เคยมีและยังมีการสืบทอด “เพลงโหงฟาง” อยู่ในปัจจุบัน
2. เป็นชุมชนที่มีการอนุรักษ์ “เพลงโหงฟาง” และยังคงมีต่อมาจนถึงปัจจุบัน

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการโดยวิธีการเลือก จากรายชื่อในหนังสือภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดตราด สาขาเพลงพื้นบ้าน สาขาภาษาและวรรณกรรม และจากคณะกรรมการศิลปพื้นบ้านจังหวัดตราด (สภาวัฒนธรรมจังหวัดตราด, 2544) จำนวน 16 คน เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เคยร้อง เคยเล่น เคยฟัง และสามารถร้องเพลงโหงฟางได้

2. เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ทักษะการร้อง “เพลงโหงฟาง” และยังคงดำเนินการสืบทอดสามารถจดจำและเล่าความเป็นมาของเพลงโหงฟางได้

3. เป็นผู้ได้รับการสืบทอดและมีความรู้เรื่อง “เพลงโหงฟาง” สามารถเล่าถึงประสบการณ์และกระบวนการที่ได้รับจากการสืบทอดได้

นอกจากนั้นในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ได้มีการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้เกี่ยวข้องที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอ้างอิงถึง ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติมเพื่อให้ผลการวิจัยเกิดความเที่ยงตรงมีความน่าเชื่อถือ และความครบถ้วนของข้อมูล เพิ่มอีก 15 คน จึงได้ข้อมูลอ้อมตัว

กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลภาคสนามของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้นรวม 31 คน จนได้ข้อมูลอ้อมตัว (รายละเอียดในภาคผนวก ก)

การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนดังนี้คือ

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางเทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและการสังเกตศึกษา รายละเอียด คุณลักษณะของเพลงพื้นบ้าน โดยเฉพาะ “เพลงโหงฟาง” ของจังหวัดตราด เพื่อให้มีความพร้อมด้านความรู้และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักและแนวคิด วิธีการเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพของ สมโภชน์ อเนกสุข (2546) และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพของ สุภางค์ จันทวานิช (2546)

2. เลือกใช้แนวคำถามซึ่งเป็นคำถามปลายเปิด เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์โดยอาศัยกรอบวัตถุประสงค์การวิจัยและแนวคิดต่าง ๆ พยายามให้คำถามสามารถค้นพบคำตอบได้

3. ก่อนที่จะมีการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้งเพื่อไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความวิตกกังวล และหากมีการกิจใด ๆ จะทำการนัดใหม่ โดยไม่เร่งรัด ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะแนะนำตัวเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัยก่อนทำการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถยกเลิกการให้ข้อมูลได้ทันทีหากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่เป็นที่ถูกใจและยืนยันว่าข้อมูลทั้งหมดจะเก็บเป็นความลับ โดยขอให้ลงชื่อในใบยินยอม เข้าร่วมงานวิจัยทุกคน

4. เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สังเกต จดบันทึก และบันทึกเสียง หลังจากนั้นจะทำการถอดเทป บันทึกถ้อยคำทุกคำพูดในการสนทนาเพื่อประโยชน์แก่ผู้วิจัยนำมาใช้ประกอบการศึกษา และเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลจากคำพูดและท่าทางของผู้ให้ข้อมูล ทำให้ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว สถานที่เวลาในการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้กำหนด ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะเลือกบ้านของตนเองเป็นสถานที่ในการสัมภาษณ์ ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ทุกรายจะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

ตารางที่ 2 รายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ลำดับ	เพศ	อายุ (ปี)	ฐานะทางสังคม
1	ชาย	69	พ่อเพลงตำบลหนองโสน (ประธานกลุ่มศิลปินตำบลหนองโสน)
2	ชาย	70	พ่อเพลงตำบลหนองโสน
3	ชาย	71	พ่อเพลงตำบลวังกระแจะ
4	ชาย	54	พ่อเพลงตำบลหนองโสน (ประธานกลุ่มศิลปินพื้นบ้านจังหวัดตราด)
5	ชาย	81	ศิลปินพื้นบ้านตำบลท่าพริก
6	หญิง	62	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
7	หญิง	64	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
8	ชาย	65	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
9	ชาย	67	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
10	หญิง	54	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
11	ชาย	55	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
12	ชาย	64	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
13	หญิง	64	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
14	ชาย	56	ศิลปินพื้นบ้านห้วงน้ำขาว
15	หญิง	68	ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม
16	ชาย	74	ศิลปินพื้นบ้านตำบลชำราก
17	หญิง	66	ศิลปินพื้นบ้านตำบลชำรากศิลปินพื้นบ้านตำบลชำราก
18	ชาย	66	พ่อเพลงตำบลชำราก
19	ชาย	55	ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาภาษาและวรรณกรรม
20	ชาย	82	พ่อเพลงตำบลห้วยแร้ง
21	ชาย	66	พ่อเพลงตำบลห้วยแร้ง
22	ชาย	69	ประธานสภาวัฒนธรรมตำบล
23	หญิง	50	ผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
24	ชาย	80	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม
25	ชาย	65	ศิลปินพื้นบ้านตำบลหนองโสน
26	ชาย	69	ศิลปินพื้นบ้านตำบลหนองโสน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลำดับ	เพศ	อายุ (ปี)	ฐานะทางสังคม
27	ชาย	65	ศิลปินพื้นบ้านตำบลหนองโสน
28	ชาย	68	ศิลปินพื้นบ้านตำบลหนองโสน
29	ชาย	55	ศิลปินพื้นบ้านตำบลหนองโสน
30	ชาย	71	ศิลปินพื้นบ้านตำบลหนองโสน
31	ชาย	60	ศิลปินพื้นบ้านตำบลหนองโสน

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย ซึ่งประเมินได้จากวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแนวคำถามของการสัมภาษณ์และตัวผู้วิจัยเองที่เป็นผู้เก็บข้อมูล

1. ความตรง (Validity) ของข้อมูลที่น่ามาศึกษาเกิดจากผู้วิจัยเตรียมคำถามที่ได้จากการรอบการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาออกแบบคำถามในการสัมภาษณ์ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุง ซึ่งจะทำให้ได้ความตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยเน้นที่ความตรงภายใน ซึ่งเป็นความตรงตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ โดยที่ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล เริ่มตั้งแต่การใช้ภาษาถิ่น การสัมผัสทางกายโดยการจับมือ ลูบแขน แสดงความห่วงใยถามไถ่เรื่องสุขภาพ การทำมาหากิน และการประสานสายตากับผู้ให้ข้อมูลแบบจริงใจ และด้วยความอ่อนโยน จนผู้ให้ข้อมูลมีพฤติกรรมการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด ด้านความตรงเชิงนิเวศน์ ตามสภาพแวดล้อม โดยทำการวิจัยในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และความตรงตามบริบททางสังคมที่มีเงื่อนไขทางวัฒนธรรม ประเพณีเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา

2. ความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของข้อมูล สามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้โดย

2.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูล que ผู้วิจัยได้นั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูล ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคลว่า ถ้าข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่และต่างบุคคลกันข้อมูลจะได้เหมือนเดิมหรือไม่

2.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ พร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

จากกระบวนการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความมั่นใจว่า ข้อมูลที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือ และสามารถนำมาวิเคราะห์ผลเพื่อการวิจัยได้อย่างถูกต้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลรายวัน ภายหลังจากที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากภาพรวมสังเกต การจดบันทึก การบันทึกเสียง บันทึกภาพ ถอดความจากเทปบันทึกเสียง และบันทึกรายละเอียดพฤติกรรมจากภาพถ่าย แล้วจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ทราบว่าได้ข้อมูลอะไรที่ครบถ้วนแล้ว และจะต้องเก็บข้อมูลอะไรเพิ่มเติมอีก

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลรายสัปดาห์ เพื่อจัดหมวดหมู่และตรวจสอบข้อมูลที่ได้อีก ในแต่ละประเด็นว่าเพียงพอแล้วหรือยัง

1.3 การวิเคราะห์ภาพรวม เพื่อหาข้อสรุปและตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบ ที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุป/ ความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องแม่นยำ หรือน่าเชื่อถือเพียงใด

2. วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากภาคสนาม ส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบของ ข้อความ คำพูด ประโยค วลี หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อสื่อความหมายถึงการกระทำและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนในสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลแต่ละ บรรทัด พิจารณาอย่างละเอียดเป็นคำต่อคำ วลีต่อวลี ประโยคต่อประโยค แยกแยะและจัดหมวดหมู่ ข้อมูล (Sorting and Coding the Data) จากนั้นให้รหัส และนำรหัส (Coding) และนำรหัสเหล่านี้ มาจัดเป็นหมวดหมู่แบ่งแยกประเภท (Category) จัดกลุ่มตามประเภทหรือลักษณะที่มีความหมาย มีความสัมพันธ์ไปในทางเดียวกัน ซึ่งอาจจัดได้ทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

3. คัดเลือกหมู่หลัก (Core Category) เป็นกระบวนการเลือกหมวดหมู่ที่เป็นแกนสำคัญของปรากฏการณ์ทั้งหมดที่รวบรวมได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหมวดหมู่อื่นอย่างเป็นระบบและนำสาระที่ได้รับจากข้อมูลหรือหมวดหมู่นี้มาพัฒนาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. นำสาระที่วิเคราะห์ได้จากผู้ให้ข้อมูลทุกรายมารวบรวมเพื่อสร้างข้อสรุปโดยวิธีการแบบอุปนัย (Inductive) ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

5. การตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำผลการวิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้ทั้งหมด กลับไปตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง

6. นำข้อสรุปที่ได้เสนอในเชิงพรรณนา